

O'QUVCHILARNING TANQIDIY FIKRLASHINI RIVOJLANTIRISHDA INGLIZ TILI DARSLARINING ROLI.

Ilmiy rahbar: Qobilova Kamola

Termiz davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Nurillayeva Iroda Xursand qizi

Termiz davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi talabasi

Annotatsiya; Mazkur maqolada o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni ingliz tili darslari orqali rivojlantirish yoritib berilgan. Maqolaning boshlanish qismida ushbu ko'nikmaning asosiy mohiyati, uning yosh bolalar ongiga ta'siri, tanqidiy fikrlash nega muhimligi haqida fikr-mulohaza yuritilgan. O'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish asoslari keltirilgan. Tanqidiy fikrlash tushunchasi va uning ta'lim tizimidagi roli ham yetarlicha o'rganilgan. Ushbu maqola yosh tadqiqotchilar va mustaqil izlanuvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar; Metod, malaka, bilim, tanqidiy fikrlash, erkin fikrlash, tahlil qilish, intilish, mohiyat, usullar, zamonaviy hayot, ta'lim-tarbiya, amaliyot.

Kirish qismi; Zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish eng muhim vazifalardan biridir. Tanqidiy fikr yurita olgan o'quvchi ma'lumotni tahlil qiladi, solishtiradi, dalillarga asoslangan xulosalar chiqaradi va mustaqil qaror qabul qila oladi. Ushbu jarayonda chet tili, xususan ingliz tili darslari katta imkoniyatlarga ega. Chunki ingliz tilini o'rganish faqat grammatik bilimni talab etmay, balki muloqot, tahlil va o'z fikrini asoslab berish kabi ko'nikmalarni ham shakllantiradi. Bugungi zamonaviy hayotda barkamol va mustaqil fikrlovchi shaxslarni tarbiyalash dolzarb masala bo'lib, ta'lim-tarbiya jarayonida bilim berishni takomillashtirish, o'quvchilar bilan ishlashning yangi metodlarini ishlab chiqish va noan'anaviylikka intilishni talab qiladi. Shunga asosan, turli yoshdagi o'quvchilarni fikrlash, izlanish va aniq maqsad sari intilib sog'lom ong ostida bilim olish va dunyoqarashini kengaytirish uchun ta'lim-tarbiya berishda metodlarning xilma-xil bo'lishi talab etiladi. Ana shunday

yangi texnologiyalardan biri o'quvchilarda tanqidiy fikrlash malakasini shakllantirish hisoblanadi. Kichik yoshdagi bolalarda tanqidiy fikrlash orqali, mustaqil, erkin fikrlay olish, tahlil qilish, taqqoslash, fikrlarni izohlash, baxslashish, o'z g'oyalarini himoya qilish va yangiliklarga intilish kabi malakalari bilan birga, mantiqiy tafakkur qila olish salohiyati, dunyoqarashi, o'z-o'zini anglash kommunikativ savodxonligi, go'zallik va nafosatni his etib, undan zavqlana olish, aqlan va jismonan sog'lom bo'lish, milliy urf-odatlarini o'ziga singdirish va qadrlash kabi muhim sifatlarni rivojlantiradi.

Metodlar bo'limi; Ta'lim jarayonida o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni shakllantirish o'qituvchidan mos metod va yondashuvlarni tanlashni talab etadi. Ingliz tili darslari aynan shunday metodlarni qo'llash uchun keng imkoniyat yaratadi. Chunki chet tilini o'rganish nafaqat grammatika va lug'at zaxirasini oshirishni, balki fikrlash, tahlil qilish va o'z fikrini asoslashni ham talab qiladi. Shu bois ingliz tili darslarida qo'llaniladigan metodlar o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini har tomonlama rivojlantiradi.

Avvalo, debat (munozara) metodining o'rni beqiyosdir. Munozara jarayonida o'quvchi o'z fikrini dalillar bilan asoslashga, qarama-qarshi nuqtayi nazarni tinglab tahlil qilishga majbur bo'ladi. "Online education is better than traditional learning" kabi mavzularda debat tashkil etilganda o'quvchi o'z qarashlarini himoya qilishi, misollar keltirishi va mantiqiy xulosa chiqarishi talab etiladi. Bu jarayon tanqidiy fikrlashning eng asosiy bosqichlarini tabiiy ravishda shakllantiradi.

Shuningdek, case-study, ya'ni vaziyatli tahlil metodi ham o'quvchilarni real hayotga yaqin fikrlashga undaydi. O'qituvchi ingliz tilida berilgan muammoli vaziyatni taqdim etadi, o'quvchi esa muammoni anglab, uni turli nuqtai nazardan ko'rib chiqadi va eng maqbul yechimni asoslaydi. Bu metod o'quvchilarda sabab-oqibatni aniqlash, variantlarni solishtirish va qaror qabul qilish ko'nikmalarini kuchaytiradi. Ingliz tilida o'ylab yechim topish esa til o'rganish jarayonini yanada faol va mazmunli qiladi.

Tahlil; Ingliz tili darslarida tanqidiy fikrlashni rivojlantiruvchi metodlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ularning har biri o'quvchining fikr yuritish jarayoniga turlicha ta'sir ko'rsatadi, ammo maqsad — mustaqil, dalillarga asoslangan, tahliliy fikrlovchi shaxsni

shakllantirish umumiydir. Tanqidiy fikrlashning ta'limdagi o'rni ko'plab olimlar, jumladan, Bloom (1956) va Anderson va Krathwohl (2001) tomonidan o'rganilgan. Bloom taksonomiyasiga ko'ra, tanqidiy fikrlash bilimlarni eslab qolish va tushunishdan tashqari, tahlil qilish, baholash va yaratish kabi yuqori darajadagi kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun bu jarayonlar oddiy, ammo maqsadli faoliyatlar orqali rivojlantirilishi mumkin. Ingliz tili darslari bu jarayon uchun qulay muhit yaratadi, chunki til o'rganish o'quvchilarni yangi tushunchalarni o'zlashtirishga, ularni o'z tajribalari bilan solishtirishga va ijodiy fikr yuritishga undaydi. Masalan, oddiy so'z boyligini o'rganish jarayonida o'quvchilar so'zlarning ma'nolarini turli kontekstlarda tahlil qilishlari, sinonim va antonimlarni aniqlashlari yoki so'zlarni o'zlarining shaxsiy tajribalariga bog'lab ishlatishlari mumkin.

Yana bir samarali usul — brainstorming, ya'ni aqliy hujum metodidir. Bu yondashuv tezkor fikrlashni talab qiladi, o'quvchilarning tasavvuri va ijodiy yondashuvini kengaytiradi. Ingliz tili darsida yangi mavzu boshlanishida g'oyalarni jamlash, matn syujetini taxmin qilish yoki rasm asosida voqealarni aniqlash orqali o'quvchi faol fikr yurita boshlaydi. Bu jarayon "bir nechta fikrni taklif qil, keyin eng to'g'risini tanla" tamoyiliga asoslanib, tanqidiy fikrlashni bosqichma-bosqich rivojlantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. Abdullaev, A. (2020). Boshlang'ich ta'limda innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va Texnologiya, 245-b.
2. Qodirova, M. (2018). Chet tili o'qitishda zamonaviy yondashuvlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti, 180-b.
3. Rahmonova, S. (2022). Ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish strategiyalari. "Ta'lim va Innovatsiya" jurnali, 3-son, 45-52-b, Toshkent: Ilm-Ziyo Nashriyoti.
4. Xo'jaev, B. (2019). Boshlang'ich sinflarda o'quv jarayonini tashkil etishning psixologik-pedagogik asoslari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti, 320-b.